

Enes Prasko

ANALIZA ODNOSA JAVNOST(I) ZENICE PREMA EKOLOGIJI

Sažetak

Javnosti u Zenici preferiraju problem socijalnog karaktera (zaposlenje, standard života), dok ekološka pitanja nemaju tako značajan karakter. Osim toga, veliki broj predstavnika javnosti iskazuje povjerenje prema vlasti u Zenici. Zato je izuzetno značajan visok stepen učešća građanstva u procesu donošenja odluka u procesima rješavanja javnih problema. To za krajnji ishod može da ima i promjenu statusa zaštićenog prirodnog dobra, te strateško i odgovorno rješavanje javnih problema. Lokalna zajednica, regija ili država koja postigne visok stepen učešća javnosti u procesu donošenja odluka i koja donosi odluke kroz konsultacije sa građanima, ponaša se racionalnije prilikom usvajanja rješenja koja su primjenljiva i javnosti prihvatljiva kako s aspekta ekonomske održivosti tako i s aspekta zdrave životne okoline.

Ključne riječi : *javnost, ekologija, odnosi s javnostima*

Summary

The public in Zenica give more attention to social issues (e.g. employment, standard of living), while environmental issues are not given such importance. In addition, many members of the public expressed their confidence in the authorities in Zenica. That is why the citizens' participation in decision-making processes concerning the solving of public problems is very high. This fact may in the final outcome affect the change of the status of the protected natural resources, and it may lead to strategic and responsible solving of public issues. A local community, a region or a state that manages to achieve a high degree of public participation in the decision-making process and that passes decisions based on consultation with its citizens, acts more rational when adopting solutions that are applicable and acceptable to the public in terms of economic sustainability and in terms of a healthy environment.

Key words: *the public, environment, public relations*

U radu je primijenjena analiza pojedinih koncepata i fenomena vezanih za odnose s javnostima. S obzirom na temu ovog rada, najveći broj istraživanja je utemeljen na empirijskim metodama prikupljanja podataka: posmatranju, ispitivanju (intervjui, ankete, upitnici). U okviru ovog istraživanja anketirano je ukupno stotinu osoba, od kojih su svi odrasle osobe u dobi od 18-65 godina, njih 27 je sa visokom stručnom spremom, a 73 sa nižim stepenom stručne obrazovanosti. Pored klasične statističke obrade podataka primijenjen je i koeficijent korelacije koji izražava mjeru povezanosti između dvije varijable u jedinicama neovisnima o konkretnim jedinicama mjere u kojima su iskazane vrijednosti varijabli. Postoji više koeficijenata korelacije koji se koriste različitim slučajevima. U praksi se prilikom rada s linearnim modelima najčešće koristi Pearsonov koeficijent korelacije (produkt moment koeficijent korelacije).

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini je od ključnog značaja za očuvanje osnovnih načela održivog razvoja i sprečavanja neodgovornog ponašanja vlasti, pojedinaca i kompanija prema sredini u kojoj živimo. Obezbjedivanje značajne uloge javnosti u odlučivanju, u oblasti životne sredine, od posebnog je značaja, s obzirom na specifičnosti Bosne i Hercegovine i njeno prirodno blago koje predstavlja značajan razvojni potencijal.

Ovo tim prije, što propisi i praksa u razvijenim zemljama, ali i u zemljama koje teže regionalnim ekonomskim i političkim integracijama, omogućavaju i ohrabruju građansku inicijativu kroz koncept »učešća javnosti u odlučivanju«.

U oblasti životne sredine od posebnog značaja je *Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa u vezi sa pitanjima koja se tiču životne sredine* (Arhuška konvencija iz 1998. godine), a osnovna pravila ovog međunarodnog ugovora postala su i dio prava Evropske unije:

- Direktiva Savjeta 97/11/EC o procjeni utjecaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu,
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2003/35/EC kojom se omogućuje učešće javnosti u izradi nacrtu određenih planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i kojom se direktive Savjeta 85/337/EEC i 96/61/EC mijenjaju i dopunjuju u pogledu

- učešća javnosti i prava na pravnu zaštitu,
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2003/4/EC o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini i ukidanju Direktive Savjeta 90/313/EEC.

Analizirajući pravnu regulativu Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da su zakonodavci u BiH prilikom pisanja raznih akata uglavnom predvidjeli posredne oblike učešća građana u odlučivanju (putem izabраних predstavnika). Izuzetak je jedino novi zakon o lokalnoj samoupravi RS i statuti nekoliko naprednih općina u BiH. Iako postojeće pravne formulacije izričito ne zabranjuju građanima da ispolje direktnu inicijativu u vezi sa donošenjem svih odluka, pa i onih vezanih za životnu sredinu. Ovakvo stanje nije afirmativno za direktno učešće građana – naprotiv.

Može se istaći postojanje minimalnog broja zakonski garantovanih mogućnosti direktnog učešća građana (referendum, zbor građana), čija je važnost značajna, ali svrsishodnost u procesima stalnog donošenja odluka upitna. Referendum, zbor građana, te odlučivanje u mjesnoj zajednici ključni su mehanizmi direktnog učešća građana koje poznaje pravni okvir BiH. Formalno posmatrajući, pomenuti mehanizmi predstavljaju značajne „alate“ u rukama građana, ali u stvarnosti se suočavaju sa problemima nefunkcionalnosti i male efikasnosti, što prvenstveno zavisi od inertnosti, pa i nezainteresovanosti samih građana.

Referendum je izrazit demokratski „alat“, ali već godinama nije evidentirana praksa korištenja referenduma u općinskom odlučivanju i vjerovatno će proći još mnogo vremena dok se ukaže potreba za njim.

Zborovi građana podrazumijevaju značajno prisustvo građana lokalnih zajednica, što je u uvjetima tranzicije bosanskohercegovačkog društva i suočavanjem sa socijalnim problemima ogromnog broja građana problem, jer oni (građani) jednostavno nemaju vremena ni za egzistencijalne probleme, a samim tim ni za zaštitu životne sredine. Ta fizička prisutnost i potrebni kvorum jeste limitirajući faktor da zborovi građana zaista funkcionišu (naročito u urbanim sredinama).

Mjesna zajednica je najčešće prepoznati oblik učešća građana, ali koji uglavnom ne funkcioniše. Problemi sa politizacijom liderstva

u savjetima mjesnih zajednica, finansiranjem, te komunikacijom sa ostalim članovima zajednice gotovo zaustavljaju rad mjesnih zajednica ili ih svode na malu grupu ljudi sa upitnim legitimitetom u zajednicama.

Rješenje u svrhu zaštite životne sredine može se naći isključivo u entuzijazmu pojedinaca i pokretanju inicijativa na nivou mjesnih zajednica s ciljem zaštite zdravlja lokalnog stanovništva. Međutim, građani i dalje u značajnoj mjeri ne vjeruju u svoju stvarnu mogućnost da utječu na odluke vlasti, pojedinaca i kompanija čije ponašanje negativno utječe na kvalitet života.

Sumnja u postojanje korupcije u procesu donošenja odluka, neinformisanost, kao i slab uticaj ranijih napora građana značajno smanjuju spremnost na učešće. Statičan odnos većine lokalnih vlasti prema pitanju učešća građana stvara osjećaj isključenosti i uzaludnosti građanskog napora, što je negativan trend - loš za razvoj partnerskih odnosa na relaciji vlasti – građani - privrednici, kojima se teži u svim sferama, a posebno u sferi zaštite životne sredine.

Javnost rada organa vlasti Bosne i Hercegovine, ali i preduzeća (kao potencijalnih zagađivača) i njihovu obavezu da o ekološkim problemima informišu građane treba smatrati ustavnim pravom građana i ustavnom obavezom tih organa. Ova prava i obaveze dalje su regulisane u mnogim zakonima, uključujući i zakone o sredstvima javnog informisanja, a posebno u *Zakonu o slobodi pristupa informacijama*.

Međutim, ukoliko nema adekvatne primjene, onda to zapravo znači samo ponavljanje ustavne ili zakonske proklamacije. Tako, *Zakon o osnovama lokalne samouprave u FBiH* uopće ne sadrži takva rješenja, dok kantonalni zakoni o lokalnoj samoupravi sadrže više odredaba koje se direktno ili posredno odnose na prava građana na informisanost o donošenju odluka u organima vlasti u kantonu, mada su i tu prisutne značajnije razlike u zavisnosti od kantona.

Rezultati istraživanja:

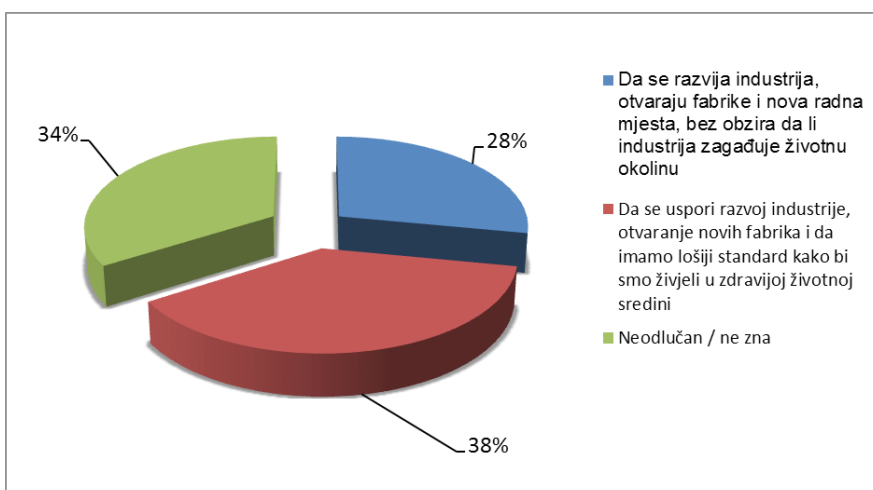
Stepen obrazovanosti ispitanika	
VSS	27
Ostali	73

Stepen obrazovanosti ispitanika

Ekonomija vs. ekologija ?

Da se razvija industrija, otvaraju fabrike i nova radna mjesta, bez obzira da li industrija zagađuje životnu okolinu	28
Da se uspori razvoj industrije, otvaranje novih fabrika i da imamo lošiji standard kako bismo živjeli u zdravijoj životnoj sredini	38
Neodlučan / ne zna	34

Anketa je sprovedena u Zenici na uzorku od 100 ispitanika.

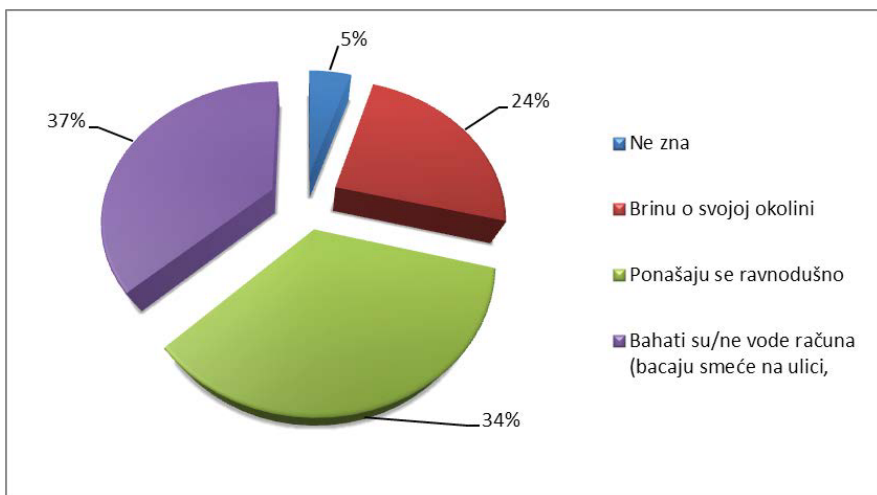
Grafikon

Svaki ispitanik je odgovorio na pitanje da li su važnija radna mjesta bez obzira na moguće zagađenje koja takva industrija nosi sa sobom ili da se uspori razvoj industrije, ekonomije i održi zdravija životna sredina. Najveći broj ispitanika, njih 38, odgovorilo je da su za očuvanje životne sredine sa nešto lošijim standardom, 28 ispitanika daje prioritet otvaranju novih radnih mjesta bez obzira na zagađenje, 34 je neodlučno. Ovakav rezultat nam govori da, bez obzira na nivo obrazovanja, ispitanici odlučuju u skladu sa individualnim specifičnostima kvalitete života.

Situacijska analiza daje potpunu i nepristrasnu sliku situacije, te sliku subjekata koji u njoj djeluju, kao i podatke o svima kojih se situacija tiče. Ona uključuje detaljne analize unutarnjih i vanjskih činilaca kako bi se došlo do informacija potrebnih za procjenu jakih i slabih tačaka Općine, te prepoznavanje mogućnosti i prijetnji u vanjskoj okolini. Empirijski dio istraživanja ukazuje na nekoliko zanimljivih stvari.

Da li građani vode računa o životnoj sredini?
Anketa je sprovedena u Zenici na uzorku od 100 ispitanika.

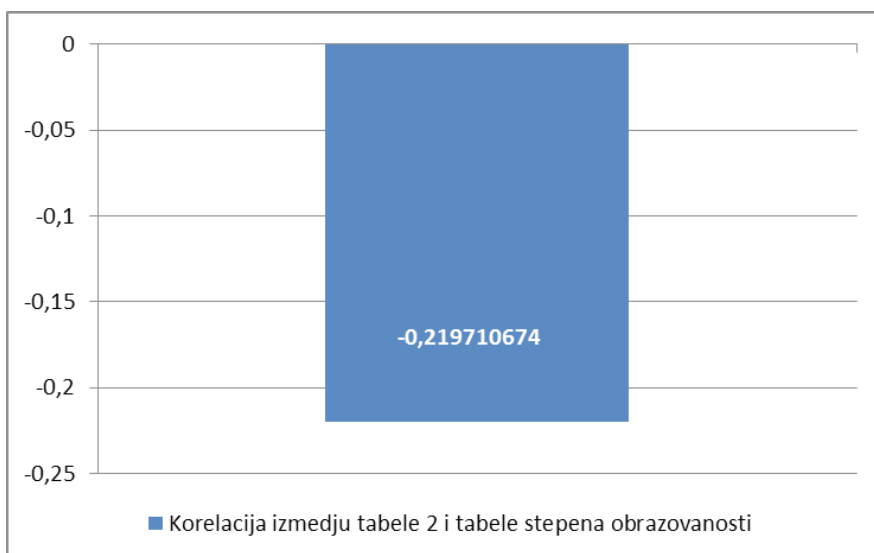
Ne zna	5
Brinu o svojoj okolini	24
Ponašaju se ravnodušno	34
Bahati su/ne vode računa (bacaju smeće na ulici)	37

Grafikon

Korelacija između tabele da li građani vode računa o životnoj sredini i tabele stepena obrazovanosti	-0, 219710674
---	---------------

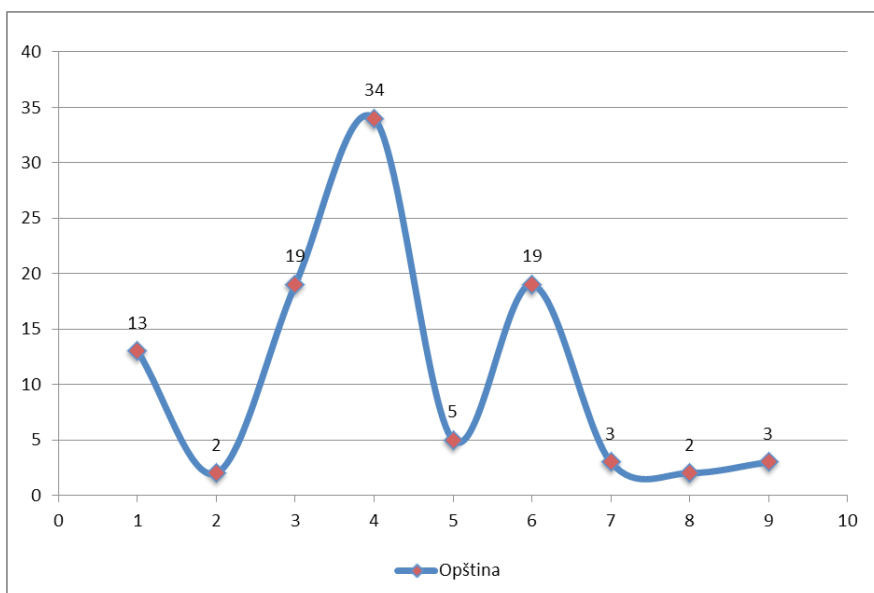
Korelacija između tabele stepena obrazovanosti i tabele da li građani vode računa o životnoj sredini

Grafikon

Koeficijenti korelacije izražavaju mjeru povezanosti između dvije varijable u jedinicama neovisnima o konkretnim jedinicama mjere u kojima su iskazane vrijednosti varijabli. Postoji više koeficijenata korelacije koji se koriste različitim slučajevima. U praksi se prilikom rada s linearnim modelima najčešće koristi Pearsonov koeficijent korelacije (produkt moment koeficijent korelacije).

U ovom slučaju Pearsonov koeficijent iznosi $r = -0,219$. Veza između ove dvije pojave je inverzna ili negativna (jedna pojava raste, druga opada i obratno). Koeficijent korelacije po svojoj apsolutnoj vrijednosti blizu je 0. Dakle, veza između brige građana o svojoj životnoj sredini i stepena obrazovanosti nalazi se u “veoma slaboj zavisnosti”. To nam govori da građani Zenice, bez obzira na svoj nivo obrazovanja, ne vode brigu o svojoj okolini i dosta su bahati prema njoj.

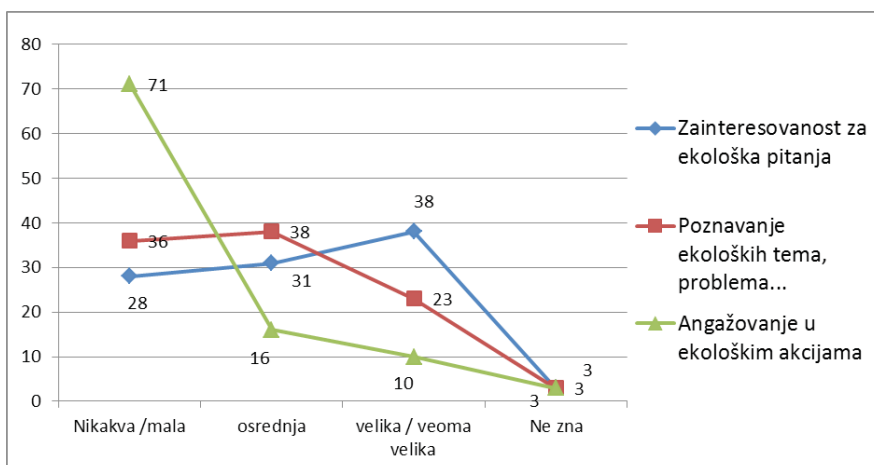

Grafikon

“Realnost” odnosa ekološke svijesti i aktivizma

	nikakva / mala	osrednja	velika / veoma velika	ne zna
Zainteresovanost za ekološka pitanja	28	31	38	3
Poznavanje ekoloških tema, problema...	36	38	23	3
Angažovanje u ekološkim akcijama (utjecaj na institucije, donošenje odluka, okolišnih dozvola)	71	16	10	3

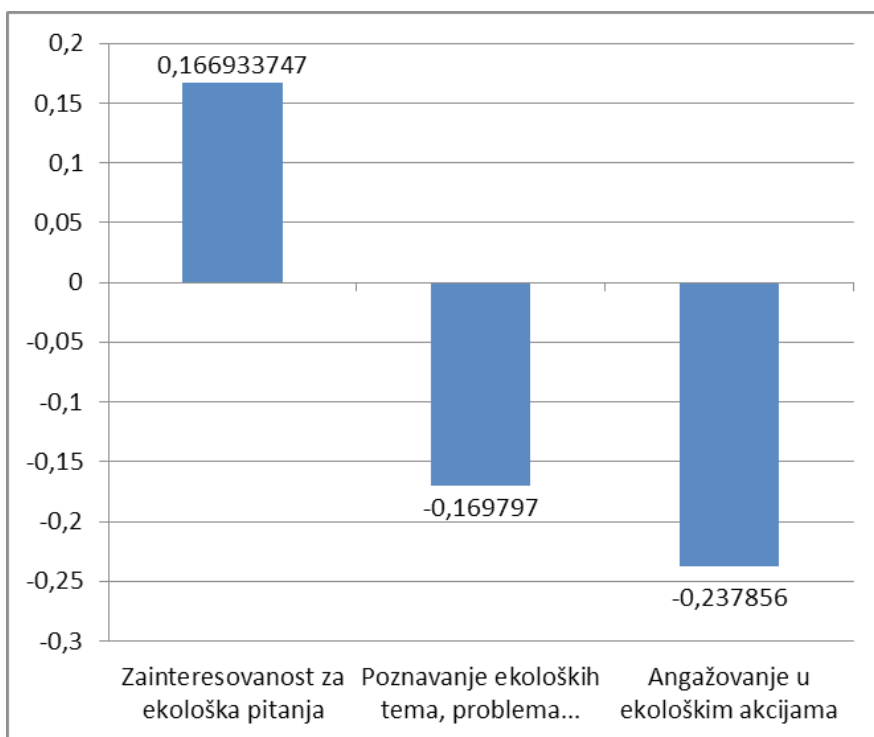
Anketa je sprovedena u Zenici na uzorku od 100 ispitanika.

Grafikon

"Realnost" odnosa ekološke svijesti i aktivizma	Korelacije VSS / Ostali
Zainteresovanost za ekološka pitanja	0, 166933
Poznavanje ekoloških tema, problema...	-0, 169797
Angažovanje u ekološkim akcijama (utjecaj na institucije, donošenje odluka, okolišnih dozvola)	-0, 237856

Tabela c. Korelacija sa tabelom stepena obrazovanosti

Grafikon

Koeficijent korelacije realnosti odnosa ekološke svijesti i aktivizma po redovima s tabelom stepena obrazovanosti:

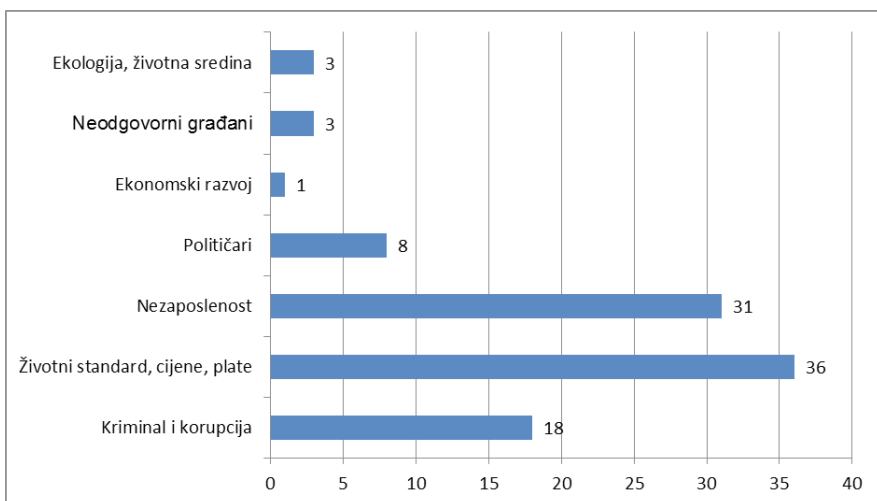
- Zainteresovanosti za ekološka pitanja sa stepenom obrazovanosti. Koeficijent korelacije je $r = 0,16$. Takva vrijednost je vrlo blizu 0 i bez obzira što ima pozitivnu vrijednost pokazuje nam da između ove dvije pojave “praktično nema korelacione zavisnosti”, odnosno stepen obrazovanja nije važan za zainteresiranost ispitanika u okviru ekologije.
- Poznavanje ekoloških tema sa stepenom obrazovanosti. Koeficijent korelacije je $r = -0,16$. Negativna vrijednost trebala bi pokazati da je veza među pojavama inverzna, međutim vrijednost je blizu 0 i kao takva nam govori da između poznavanja ekoloških tema i problema i stepena obrazovanja “praktično nema korelacione zavisnosti”. Poznavanju ekoloških tema ne pridonosi stepen obrazovanja ispitanika.
- Angažovanje u ekološkim akcijama sa stepenom obrazovanosti. Koeficijent korelacije je $r = -0,23$. Koeficijent uzima negativnu

vrijednost, veza među pojavama je inverzna (jedna pojava raste, druga opada obratno). Ove dvije pojave se nalaze u “slaboj zavisnosti”. Stepen obrazovanja, ipak, u manjoj mjeri utječe na odluku ispitanika da se aktivno uključe u ekološke akcije.

Prioriteti građana

Kriminal i korupcija	18
Životni standard, cijene, plate	36
Nezaposlenost	31
Političari	8
Ekonomski razvoj	1
Neodgovorni građani	3
Ekologija, životna sredina	3

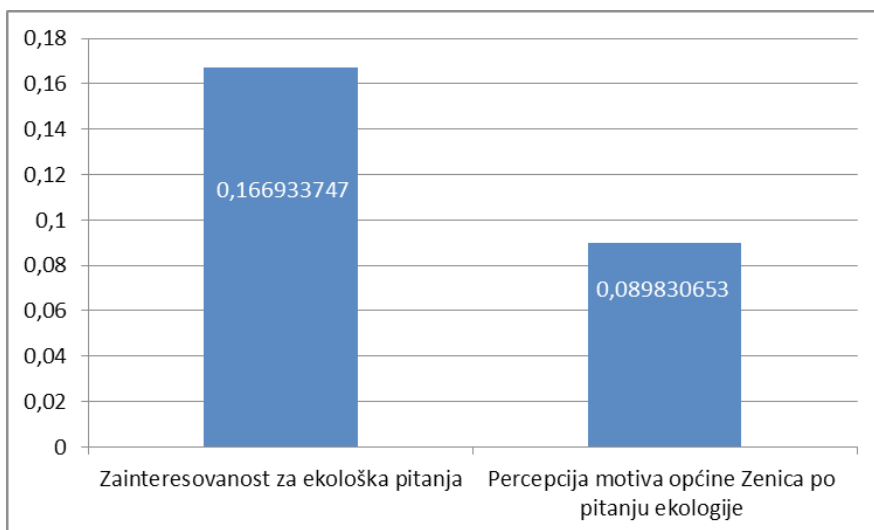
Anketa je sprovedena u Zenici na uzorku od 100 ispitanika.

Grafikon

Percepcija motiva općine Zenica o pitanju ekologije	0, 089831
---	-----------

Koeficijent korelacije između tabele stepen obrazovanosti i tabele koja govori o tome kako građani percipiraju motive općine Zenica o pitanju ekologije iznosi $r = 0,08$. Koeficijent korelacije je blizu 0 i kao takav nije statistički relevantan, jer praktično ne postoji korelaciona veza. Jednostavno građani vjeruju općinskim organima kada se radi o ekologiji, što ukazuje na odsustvo kritičkog mišljenja prema vlasti, ali i na svojevrsnu letargiju i pasivnost građaja, odnosno javnosti.

Grafikon korelacije

- Koeficijent korelacije između pitanja da li građani vode računa o životnoj sredini i tabele 6 (Prioriteti građana), iznosi $r = -0,03$. Praktično nema korelacione zavisnosti između ove dvije pojave. To nas navodi na zaključak da naši građani ravnodušno posmatraju svoju okolinu i nemaju želju da nešto promijene, a prioritet su im životni standard, zaposlenje, plate, bez obzira kakva je ekološka situacija u okruženju.
- Koeficijent korelacije između pitanja da li građani vode računa o životnoj sredini i tabele 5 po redovima (Realnost odnosa svijesti i ekološkog aktivizma)
 - a) Koeficijent korelacije između brige građana o životnoj sredini i poznavanja ekoloških tema i problema je $r = -0,73$. Koeficijent korelacije uzima negativnu vrijednost, veza među pojavama je

inverzna i postoji “veoma jaka zavisnost” među ovim pojavama. To nam govori da, u konkretnoj situaciji u Zenici, građani prepoznaju ekološke teme, ali da se prepuštaju sudbini, odnosno da ne vode brigu o rješavanju ekoloških problema.

- b) Koeficijent korelacije između brige građana o životnoj sredini i angažovanja u ekološkim akcijama je $r = -0,97$. Koeficijent korelacije uzima negativnu vrijednost, veza među pojavama je inverzna. Ovdje postoji funkcionalna veza (skoro savršena korelacija), odnosno praktično funkcionalna zavisnost, što znači da uz loš odnos građana prema životnoj okolini opada i njihov interes i stepen angažmana (javnog) u ekološkim akcijama. Ipak, pojedine akcije nevladinog sektora i studenata na području Zenice pokazuju da barem mladi iskazuju angažman u oblasti ekologije.
- Koeficijent korelacije između t (Realnost odnosa svijesti i ekološkog aktivizma) i tabele 6 (Prioriteti građana)
- a) Koeficijent korelacije između prioriteta građana i zainteresovanosti za ekološka pitanja je $r = 0,85$. Koeficijent korelacije uzima pozitivnu vrijednost, korelacija između ovih pojava je direktna. Postoji “veoma jaka zavisnost” između ove dvije pojave, što možemo objasniti činjenicom da glavni zagađivač Zenice otvara nova radna mjesta, a u isto vrijeme, svima je jasno, ugrožava zdravlje građanstva, što izaziva zainteresovanost.
- b) Koeficijent korelacije između prioriteta građana i poznavanja ekoloških tema i problema je $r = 0,69$. Koeficijent korelacije uzima pozitivnu vrijednost. Veza između ovih pojava je direktna i postoji “srednja zavisnost”. Ako uzmemo u obzir činjenicu da poboljšanje životnog standardi donosi, eventualni, rizik po zdravlje, sasvim je prirodna potreba građanstva za boljim upoznavanjem ekološke situacije.
- c) Koeficijent korelacije između prioriteta građana i angažovanja u ekološkim akcijama je $r = -0,11$. Koeficijent korelacije uzima negativnu vrijednost, vrijednost je blizu 0, dakle, praktično nema korelacione veze među ovim pojavama. Ovaj koeficijent pokazuje da prethodna dva nisu toliko indikativni za stanje i osjećaje javnosti u Zenici kada je u pitanju ekologija i zagađivanje okoline. Naime, bez obzira što postoji zainteresovanost javnosti

za ekološke teme, kao i što građani smatraju da poznaju navedene teme, prioriteti su drugačije određeni. Pronalazak radnog mjesta i osiguranje preživljavanja se traži bez obzira na posljedice štetne po životnu okolinu. Zeničani imaju velikih socijalnih problema i većina ih ne želi da ekološki aktivisti, nekim slučajem, otjeraju mogućeg poslodavca.

Završna razmatranja

Navedeni podaci ukazuju da javnost(i) u Zenici, bez obzira na svoju stručnu spremu i stepen obrazovanja (koristili smo najčešće upravo ovu varijablu), ne vode brigu o ekološkim problemima, kojima je Zenica, zaista, opterećena.

Iako jedan dio anketiranih, posebno onih s visokom stručnom spremom, poznaje ekološke teme i prepoznaje glavne zagađivače, te iskazuje zainteresovanost za rješavanje ekoloških problema, prioriteti su postavljeni drugačije, tako da javnost više zanimaju socijalni i ekonomski problemi (zapošljavanje, standard života).

Imajući u vidu tu činjenicu, pokazalo se da građani, ili veći dio njih, vjeruju u rad općinskih organa, kada je u pitanju rješavanje ekoloških problema, što za posljedicu ima stvaranje pasivne i inertne javnosti koja odustaje od javnog angažmana i traženja čiste i zdrave okoline.

Pasivnost javnosti se iskazuje i kroz podatke o tome da ne utječe na procese donošenja odluka iz domena ekologije niti na procese (ne)davanja okolišnih dozvola zagađivačima. To pokazuje da su postavljene razrađujuće hipoteze tačne, ali da je potrebno i jedno dublje multidisciplinarno istraživanje situacije u kojoj je dio javnosti svjestan ogromnog problema, ali se ponaša kao da ga taj problem uopće ne pogađa.

Literatura

1. Botan, H. Carl, Hazleton, V. (1989): *Public Relations Theory*, New Jersey, CEA.
2. Breton, Filip (2000): "Izmanipulisana reč", Beograd, Clio.
3. Cutlip, Center, Broom(2003) : *Odnosi s javnošću*; Mate, Zagreb
4. Dewey, John (1999): *Javnost in njeni problemi*, Ljubljana: Založba FDV.
5. Drucker, Peter (1994) : *The New Realities*, New York
6. Gregory, Anne (2007): *Odnosi s javnošću i menadžment*, Zagreb: HUOJ
7. Grunig, J.E., & Hunt, T. (1984): *Managing Public Relations*, New York: Routledge
8. Grunig, James and Hunt Todd (1994): *Public relations techniques*, Fort Worth, Texas,
9. Habermas, Jurgen (1969): *Javno mnenje*, Beograd: Kultura.
10. Hennessy, B.C.(1970): *Public Opinion*, Belmont: Wadsworth.